

ВІДГУК ОФІЦІЙНОГО ОПОНЕНТА

доктора педагогічних наук, професора

ФЕДОРЕНКО Олени Іванівни

на дисертацію **КРАВЧУК Олени Валентинівни**

на тему **«Підготовка бакалаврів правоохоронної діяльності до соціальної взаємодії з підлітками»**, подану на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 011 «Освітні, педагогічні науки»

1.Актуальність теми виконаної роботи та зв'язок із відповідними планами галузей науки.

Підготовка майбутніх фахівців правоохоронних органів до ефективної взаємодії з представниками суспільства, зокрема з підлітками, є одним із пріоритетних завдань сучасної професійної освіти системи МВС України. Актуальність теми дисертаційного дослідження Кравчук О.В. зумовлена кількома взаємопов'язаними чинниками. По-перше, ефективність діяльності правоохоронних органів у демократичній державі безпосередньо залежить від рівня довіри громадян, встановлення якої неможливе без розвиненої комунікативної культури та готовності поліцейських до конструктивної взаємодії з підлітками як специфічною віковою категорією населення. По-друге, чинна нормативно-правова база (Закони України «Про освіту», «Про вищу освіту», «Про Національну поліцію», низка Наказів МВС України щодо організації діяльності дільничних офіцерів поліції, підрозділів ювенальної превенції та забезпечення безпечного освітнього середовища) визначає підготовку поліцейських до роботи з підлітками як одне з пріоритетних завдань державної політики у сфері правоохоронної діяльності. По-третє, авторкою переконливо обґрунтовано наявність суперечностей між соціальним замовленням на фахівців із сформованою готовністю до соціальної взаємодії з підлітками та існуючою організацією освітнього процесу у закладах вищої освіти МВС, яка не повною мірою забезпечує цю якість.

Дисертаційне дослідження виконане відповідно до основних напрямів та завдань науково-дослідної теми кафедри педагогіки та освітнього менеджменту Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини «Формування ціннісних орієнтацій здобувачів освіти в Європейському освітньому середовищі» (державний реєстраційний номер 0116U000115). Тему дисертації узгоджено на засіданні Міжвідомчої ради з координації досліджень у галузі освіти, педагогіки і психології (протокол № 3 від 04.12.2023) та затверджено вченою радою Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини (протокол № 13 від

30.01.2024), що засвідчує її відповідність актуальним напрямам розвитку педагогічної науки.

2. Найсуттєвіші наукові результати, що містяться в дисертації.

До найсуттєвіших наукових результатів, що містяться в дисертації Кравчук О.В., вважаємо за доцільне віднести такі.

Уперше теоретично обґрунтовано три педагогічні умови підготовки бакалаврів правоохоронної діяльності до соціальної взаємодії з підлітками: формування соціально спрямованої ціннісної орієнтації, мотивації та інтересу бакалаврів до спілкування з підлітками на основі поєднання традиційних та інноваційних форм і активних методів навчання; оновлення змісту підготовки бакалаврів з урахуванням специфіки соціальної взаємодії з підлітками; використання освітніх технологій для організації комунікативної діяльності в освітньому процесі.

Розроблено й апробовано модель підготовки бакалаврів правоохоронної діяльності до соціальної взаємодії з підлітками, що складається з трьох взаємопов'язаних блоків – логіко-методологічного (мета, підходи, принципи), змістово-організаційного (етапи, зміст, форми, методи, технології) та діагностично-результативного (компоненти, критерії, показники, рівні, діагностичне забезпечення, результат), що засвідчує цілісність і системність авторського задуму.

Уточнено й конкретизовано зміст широкого кола базових категорій дослідження («поліція», «професійна діяльність фахівця правоохоронних органів», «соціальна взаємодія бакалавра правоохоронної діяльності», «девіантна поведінка підлітків», «правове виховання», «готовність бакалаврів правоохоронної діяльності до соціальної взаємодії з підлітками» та ін.), що демонструє ґрунтовність опрацювання понятійно-категоріального апарату дисертації.

Заслуговує на позитивну оцінку визначення компонентної структури готовності бакалаврів до соціальної взаємодії з підлітками – мотиваційно-особистісного, когнітивно-компетентнісного та організаційно-діяльнісного компонентів, кожен з яких розкрито через три критерії (відповідно мотиваційно-ціннісний, потребово-орієнтаційний, особистісний; інформаційно-пізнавальний, професійно-компетентнісний, когнітивно-змістовий; соціально-рефлексивний, комунікативно-довірчий, організаційно-партнерський) з відповідними показниками та трьома рівнями сформованості (високим, середнім, низьким).

3. Нові факти, одержані здобувачкою.

Новизну отриманих здобувачкою результатів засвідчують такі емпіричні факти. За результатами пілотажного дослідження та

констатувального етапу експерименту встановлено переважання низького рівня готовності бакалаврів правоохоронної діяльності до соціальної взаємодії з підлітками як у контрольній, так і в експериментальній групах, що підтвердило об'єктивну потребу в розробленні та впровадженні спеціальних педагогічних умов.

Дослідно-експериментальна робота охопила 369 бакалаврів спеціальності 262 «Правоохоронна діяльність», 23 викладачі та 34 фахівці-практики правоохоронних органів (дільничні інспектори, інспектори ювенальної превенції, інспектори безпеки освітнього середовища) на базі трьох закладів вищої освіти – Львівського державного університету внутрішніх справ, Міжрегіональної академії управління персоналом та Волинського національного університету імені Лесі Українки, що забезпечило достатню репрезентативність вибірки.

За результатами формувального етапу експерименту встановлено статистично значущу позитивну динаміку: в експериментальній групі переважає високий рівень готовності (43,9%), тоді як у контрольній групі – середній (47,4%); різниця між групами за високим рівнем готовності становила 32,8%, за середнім – 4,0%, за низьким – 28,9%. Зафіксовано перехід рівня готовності бакалаврів контрольної групи з низького на середній, а експериментальної – з низького на високий, що є переконливим емпіричним підтвердженням ефективності обґрунтованих педагогічних умов.

4. Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації.

Обґрунтованість наукових положень, висновків і рекомендацій дисертаційного дослідження не викликає сумнівів і забезпечується кількома чинниками. Дослідження виконано на основі широкого і релевантного теоретичного підґрунтя – проаналізовано значний масив філософської, юридичної, соціологічної, психолого-педагогічної літератури та нормативно-правових документів, що регламентують діяльність правоохоронних органів і освітній процес у ЗВО системи МВС України (список використаних джерел містить 328 найменувань, з них 27 – іноземною мовою).

Достовірність здобутих результатів забезпечена використанням комплексу взаємодоповнюючих методів дослідження – теоретичних (аналіз, моделювання, прогнозування), емпіричних (узагальнення досвіду, пілотажне дослідження, констатувальний і формувальний експерименти, порівняльний аналіз), діагностичних (експертне опитування, анкетування, інтерв'ю, тестування, самооцінка) та статистичних (рівнева система, перевірка достовірності відмінностей за критеріями Пірсона та Стюдента), що цілком відповідає меті та завданням дослідження.

5. Значення для науки і практики одержаних автором результатів.

Значення одержаних автором результатів для педагогічної науки полягає в розвитку теоретичних засад професійної підготовки фахівців правоохоронних органів: уточнено понятійно-категоріальний апарат проблеми, обґрунтовано структуру готовності бакалаврів правоохоронної діяльності до соціальної взаємодії з підлітками та розроблено цілісну модель цього процесу, що збагачує теорію професійної педагогіки вищої школи системи МВС України новими науковими положеннями.

Практичне значення одержаних результатів полягає в розробленні та впровадженні в освітній процес закладів освіти системи МВС діагностичного інструментарію оцінювання готовності бакалаврів до соціальної взаємодії з підлітками; в оновленні змісту освітніх компонентів «Основи організації служби у правоохоронних органах» (доповнено темою «Професійна етика») та «Міжособистісні комунікації в правоохоронній діяльності» (доповнено темою «Конфліктний характер правоохоронної діяльності»); у впровадженні вибіркового освітніх компонентів «Основи виховної роботи правоохоронних органів» та «Психолого-педагогічна підготовка»; у проведенні фахових семінарів з профілактики девіантної поведінки підлітків, формування комунікативної культури бакалаврів та забезпечення прав людини; а також у розробленні авторських програм «Я – лідер», «Я – волонтер», «Я – дослідник» для виробничої практики бакалаврів. Зазначені напрацювання вже впроваджено в освітній процес трьох закладів вищої освіти системи МВС України.

6. Рекомендації щодо використання результатів і висновків дисертації.

Теоретичні положення, модель, педагогічні умови та діагностичний інструментарій, розроблені й апробовані в дисертації Кравчук О.В., можуть бути рекомендовані для використання в освітньому процесі закладів вищої освіти, що здійснюють підготовку фахівців за спеціальністю 262 «Правоохоронна діяльність» (натепер – спеціальність К9) та за умов адаптації – за іншими спорідненими спеціальностями, за якими здійснюють підготовку поліцейських у ЗВО МВС України.

Оновлений зміст освітніх компонентів «Основи організації служби у правоохоронних органах» і «Міжособистісні комунікації в правоохоронній діяльності», а також вибіркові компоненти «Основи виховної роботи правоохоронних органів» і «Психолого-педагогічна підготовка» доцільно рекомендувати для впровадження в навчальні плани підготовки бакалаврів правоохоронної діяльності інших закладів вищої освіти.

Розроблені авторкою програми «Я – лідер», «Я – волонтер», «Я – дослідник» та комплекс методик розвитку особистісних якостей підлітків можуть бути використані під час організації виробничої практики курсантів (студентів), а також у системі підвищення кваліфікації працівників поліції підрозділів превентивної діяльності (ювенальної превенції, інспекторів безпеки освітнього середовища, поліцейських офіцерів громад та ін.).

Результати дослідження доцільно враховувати під час розроблення та вдосконалення нормативних документів, що регламентують діяльність поліцейських офіцерів громад, працівників підрозділів ювенальної превенції та інспекторів безпеки освітнього середовища.

7. Оцінка змісту дисертації та її завершеність.

Дисертаційна робота Кравчук О.В. має чітку і логічно побудовану структуру: вона складається зі вступу, трьох розділів із висновками до кожного з них, загальних висновків, списку використаних джерел (328 найменувань, з них 27 – іноземною мовою) та 9 додатків на 175 сторінках. Загальний обсяг роботи становить 472 сторінки, з них 241 сторінка – основний текст, що містить 3 рисунки та 36 таблиць.

У першому розділі «Теоретичні основи підготовки майбутніх бакалаврів правоохоронної діяльності до соціальної взаємодії з підлітками» (с. 30–97) здійснено аналіз ступеня розробленості проблеми, розкрито термінологічний апарат дослідження та визначено особливості підготовки бакалаврів правоохоронної діяльності до соціальної взаємодії з підлітками в контексті їхньої професійної діяльності.

У другому розділі «Моніторинг та діагностика стану підготовки бакалаврів правоохоронної діяльності до соціальної взаємодії з підлітками» (с. 100–174) представлено організацію дослідження, проаналізовано стан підготовки бакалаврів, визначено компоненти, критерії, показники та рівні готовності, а також описано методику проведення констатувального етапу експерименту.

У третьому розділі «Експериментальна перевірка ефективності процесу підготовки бакалаврів правоохоронної діяльності до соціальної взаємодії з підлітками» (с. 176–250) представлено розроблену модель, обґрунтовано й реалізовано педагогічні умови, а також здійснено інтерпретацію результатів дослідно-експериментальної роботи.

Зміст дисертації повністю розкриває заявлену тему, відповідає меті, об'єкту, предмету та поставленим завданням дослідження. Висновки до розділів і загальні висновки логічно узгоджуються між собою та з основними положеннями роботи, що дає підстави стверджувати про завершеність дисертаційного дослідження.

8. Дискусійні положення та зауваження до змісту дисертації. Попри загальну позитивну оцінку дисертації Кравчук Олени Валентинівни вважаємо за необхідне висловити окремі зауваження і побажання:

1. У п.1.1. авторкою проведено різнобічний огляд і аналіз проблем, пов'язаних із особистісною характеристикою підлітка як суб'єкта соціальних взаємин у контексті причин виникнення в них девіантної поведінки, розглянуто закордонний досвід встановлення довірчих взаємин громадян, зокрема підлітків із правоохоронними органами. Проте, доречно було б більш детально розглянути вітчизняний досвід роботи поліцейських, наприклад, підрозділів ювенальної превенції з підлітками, а також проаналізувати зміст освітньо-професійних програм та навчальних планів підготовки поліцейських для підрозділів ювенальної превенції, яка реалізується у закладах вищої освіти МВС України.

2. При визначенні поняття «соціальна взаємодія фахівців правоохоронних органів з підлітками» доречно було б конкретизувати, які саме «засоби допомоги з превентивним функціоналом мобілізації їх сил та ресурсів» (стор. 70) використовує поліцейський при взаємодії з підлітками та більш чітко розглянути напрями, методи, форми і т.ін. соціальної взаємодії поліцейських з підлітками.

3. З урахуванням значного масиву матеріалу, пов'язаного із професійною діяльністю поліцейських, доречно було б виокремити найбільш типові ситуації соціальної взаємодії поліцейських з підлітками, що дозволило б підвищити ефективність підготовки бакалаврів до такої діяльності та надати роботі більш прикладного характеру.

4. У п.1.3 проаналізовано зміст та особливості професійної діяльності, завдання, функції та форми роботи працівників поліції різних підрозділів у контексті взаємодії з підлітками. На нашу думку, доречно було б визначити змістові та організаційні особливості освітнього процесу у ЗВО з підготовки поліцейських, які підвищують ефективність підготовки до такої взаємодії.

5. При реалізації формувального етапу експерименту необхідно було б вказати зміст яких саме освітніх компонентів (навчальних дисциплін) виступає основою формування готовності майбутніх бакалаврів правоохоронної діяльності до соціальної взаємодії з підлітками під час навчання у ЗВО.

6. При виокремленні методологічних підходів (стор. 181-185), на яких базується дослідження, на нашу думку, окрім розглянутих дисертанткою, слід було додати інтерактивний підхід, з яким безпосередньо пов'язані дві педагогічні умови з трьох запропонованих. Також цей підхід, на нашу думку, є ключовим у реалізації соціальної взаємодії правоохоронців з підлітками.

Висловлені зауваження та рекомендації не знижують загального позитивного враження від дисертаційного дослідження Кравчук Олени

Валентинівни і не впливають на позитивну оцінку роботи.

9. Повнота висвітлення результатів в опублікованих працях.

Основні результати дослідження викладено в 14 публікаціях автора, із них: 7 статей відображають основні наукові результати (1 – у зарубіжному фаховому виданні), 7 – апробаційного характеру. Зміст публікацій повною мірою відображає проведене дослідження.

10. Висновок. Аналіз дисертації, анотацій та опублікованих праць дає підстави для висновку про те, що дослідження Кравчук О.В. «Підготовка бакалаврів правоохоронної діяльності до соціальної взаємодії з підлітками», є самостійним, завершеним дослідженням, яке має наукову новизну, теоретичне і практичне значення для педагогічної науки і практики. Вважаємо, що дисертація заслуговує на позитивну оцінку, відповідає вимогам наказу МОН України № 40 від 12.01.2017 р. «Про затвердження вимог до оформлення дисертації» (зі змінами, внесеними згідно з наказом Міністерства науки і освіти України № 759 від 31 травня 2019 року), «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України № 44 від 12 січня 2022 р. (зі змінами, внесеними згідно з постановами Кабінету Міністрів України № 341 від 21 березня 2022 року, № 502 від 19 травня 2023 року та № 507 від 03 травня 2024 року), а її авторка Кравчук Олена Валентинівна заслуговує присудження ступеня доктора філософії за спеціальністю 011 «Освітні, педагогічні науки», галузь знань 01 «Освіта/Педагогіка».

Офіційний опонент:

**доктор педагогічних наук, професор
завідувач кафедри психології, соціології та педагогіки
Харківського національного університету
внутрішніх справ**

Олена ФЕДОРЕНКО